

נאבדין באבדן שאר האומות, וא"כ אין לתמוה על מה שאמרו שהותר ממנום.<sup>38</sup>

אמר להו מאי אית לי גבי נחמא דבבלאי דגידופא הוא, דאמרי מאי אפשר למיעבד, הא אפשר למיעבד עבדי. כתב ביש"ש<sup>39</sup>: "פי' כשאומרים מאי אפשר למעבד, הכי פי', קשה עלינו הדבר מאוד, אבל אין כח בידינו ללחום עם הקב"ה, אבל היה כח בידיהם עבדי, בתמיהה, א"כ הם מתרעמים על מדותיו של הקב"ה, ונראה בעיניהם כאילו שלא כדין המיתו וכו', ומדהרי"ף והרא"ש לא הביאו כל זה ש"מ דלית להו נפקותא בדינא, כי לית הלכתא כעולא לגבי רבנן, אלא שרי לנחם בכל ענין, וכן נראה דאין זה גידופא, ואדרבא נחמא דיליה צער הוא קצת לאבל, לומר לו אם היתה כשרה וכו', אדרבה יקרותא דאבל ודמת לשבחו ולא לגנותו, ומה שאומרים מאי אית לך למעבד, הכי פי' מה מועיל רוב הצער והבכיה הלא לא תוכל להחזירו, ודוד בעצמו אמר כהאי לישראל האוכל עוד להשיבו, ולמה לא נדקדק ג"כ, אבל אם יכול להשיבו עבד, בתמיהה, אלא ש"מ דשרי לנחם הכי, כדי שלא ירבה האבל ברוב צער ובכיה".<sup>40</sup>

אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים וכו' מראבים עצמם לא כל שכן. והקשו, הא אין עונשין מן הדין, ותירצו שלא נאמר הכלל דאין עונשין מן הדין אלא בישראל, אבל בב"נ עונשין, שהרי מצאנו כמה חילוקים ביניהם.<sup>41</sup> ועוד תירצו, דאולי אגדה זאת סוברת כרשב"י הסובר<sup>42</sup> דעונשין מן הדין.<sup>43</sup>

תוס'. ד"ה דאם כן לכתוב רחמנא גבי מועד. וליכא למימר דכי כתב רחמנא רעהו בתם לפטור תם דהדין בהקדש קאתי ומועד כדקאי קאי, ולהכי לא כתביה גבי מועד, דלא חייביה רחמנא במועד אלא במקום שחייב בתם.<sup>44</sup> יש מן האחרונים שכתב שגם זולת סברת התוס',

א, וראה בכובע ישועה. 38 גפן פוריה. 39 סי' י'. 40 אולם הרמ"א ביו"ד סי' שע"ו ס"ב בהגהה פסק כעולא, וראה בט"ז שם סק"א שדחה לראית היש"ש מדוד, וראה בשל"ה שער האותיות סוף אות ש'. 41 פרשת דרכים, דרוש עשירי, ד"ה ואל, וכ"כ בשירי כנה"ג כלל הק"ו אות ו' בשם תוספות הרא"ש. 42 בסנהדרין עד, א. 43 פרשת דרכים שם. ובברך יצחק דף צב, כתב שאין זה ק"ו גמור אלא גילוי מלתא בעלמא וכה"ג עונשין מן הדין. וראה עוד יד דוד, לבוש ישע, בית מאיר, וראה בכובע ישועה. 44 בדרכי דוד נסתפק לענין כלבא דאכל אימרי, שכתבו התוס' לעיל טו, ב, ד"ה והשתא, דלמ"ד פ"נ ממונא פטור מלשלם, איך הדין אם עשה כן ג"פ, אם נתחייבו משום דהשתא הוי אורחיה, או נאמר כיון דאין תם אין מועד ע"ש, וראה חזו"א סי' י"א סק"ב. 45 לעיל ו, ב, סד"ה רעהו. 46 ים התלמוד. 47 ביש"ש סי' ח'. 48 "ויתר". 49 כוונתו, כיון דהמשנה מדברת גם במועד וגם אליבא דכו"ע הו"ל להש"ס לפרושי בהדיא דבתם ואליבא דר"ע ילפינו

דלא חייביה וכו', אי אפשר לומר דלא פטרה אלא בתם ומועד כדקאי קאי, עפ"י מה שכתבו התוס'<sup>45</sup> דמכי יאכל פרט למזיק אפשר ללמוד לפטור כל המזיקים את ההקדש, והא דאיצטריך רעהו, משום דאי לאו דאשכחן דמזיק הקדש פטור לא הוה דרשינן כי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה, וא"כ השתא דכתיב רעהו בתם לפטור תם שהזיק הקדש שוב ממילא אף מועד פטור בהקדש מקרא דכי יאכל.<sup>46</sup>

תוס'. ד"ה עמד והתיר ממונן לישראל. משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם, ולמ"ד בפ' בתרא (לקמן דף קיג.), גזל כנעני אסור ניהא, אבל למ"ד מותר קשה. על מה דמבואר בדברי התוס' דישאל בעכו"ם פטור מקרא ד"ויתר", הקשה מהרש"ל<sup>47</sup> תרתני, חדא, הא מקרא דרעהו ממועט עכו"ם, כשם שממועט הקדש, ועוד אפילו בלא קרא דרעהו נמי פטור דהוי כהפקעת הלואה דמותר. ואין לומר דקרא דהכא<sup>48</sup> אתא אליבא דר"ע דאמר הוחלט השור, ואיירי בתם, וא"כ הוי כעין גזל ממש, דדוחק הוא לאוקמי סתמא דסוגיא דוקא בתם ודוקא כר"ע, דהא הסוגיא קאי על המשנה, ואיירי בין בתם בין במועד וגם אתיא אליבא דכו"ע<sup>49</sup>. ולכן כתב דצריך להגיה בתוס', וכצ"ל: דוקא בענין זה שנגח שור שלהם לשלנו<sup>50</sup>, וע"ז כתבו התוס', דלמ"ד גזל הגוי אסור ניהא, דמשמיע לנו חידוש דכעין זה אפילו גזל ממש<sup>51</sup> שרי, משום קנסא דלא ליזקי לישראל<sup>52</sup>.

ומהרש"א כתב לקיים נוסחאות שלפנינו בתוס', וז"ל: "דלמאי דאמרינן בפרק הגוזל<sup>53</sup> לכו"ע דאם יכול לזכות ישראל זכה וליכא גזילה כלל, א"כ לא איצטריך לן לאשכוחי להיתרא בשור של כנעני שנגח שור של ישראל דבין תם דבין מועד משלם נ"ש<sup>54</sup>, אלא דע"כ<sup>55</sup> רעהו הכא לאו דוקא<sup>56</sup>, ואיצטריך קרא דויתר גויים לשור שלנו שנגח שור של כנעני דפטור, וע"ז כתבו

מ"ויתר", וע"ש שהוסיף, ועוד מסתמא לא המור תם ממועד, דכי היכא דפטור מועד של ישראל ח"נ תם, וע"ש. 50 וכך הגיה בח"ש כאן. על הגליון נדפסה הגהה, וז"ל: וכתב מהר"ש דא"צ להגיה, דכוונת התוס' הוא דלענין נגיחה דוקא מותר גזל כנעני, ונקט רישא דמילתא דמתיר. וראה במשובב נתיבות סי' ע"ב סקנ"ג שנסתייע מהגהה זו שענין "ויתר" הוא רק לגבי נזקין ולא בשאר חיובי עכו"ם לישראל, ראה לעיל 29. 51 היינו, לא רק הפקעת הלואה אלא הוצאת ממון מהעכו"ם. 52 מש"כ דלא ליזקי לישראל הכוונה שלא יפסידו לישראל, שהרי גם באונאה כתב בפ"ה סי' מ"א שחייב העכו"ם להחזיר לישראל, דמ"ש מנגיחה, ע"ש. 53 קיג, א. 54 מהמהרש"א סובר כהראב"ד דעכו"ם מחייבים על נזקיהם, וגם בתם מחייבים נ"ש, וראה לעיל 17, שכן הוא בירושלמי לפי פשוטו, וסובר מהמהרש"א דע"י כדיניהם מוציאין גם ממון מעכו"ם, ודלא כהיש"ש, ראה בהערה 17. 55 יש גורסים: דא"כ. 56 היינו לגבי עכו"ם. ראה לעיל 5.

התוס' דמשמע דוקא בענין זה, שור שלנו שנגח שור של כנעני דהוי הפקעת הלואתו של כנעני, ולמ"ד גזל כנעני אסור <sup>הרי"ה 1234517</sup> גיחא דשרינן הפקעת הלואתו דוקא, אבל למ"ד גזל כנעני גמי מותר קשה" <sup>57</sup>.

ובעיקר קושית מהרש"ל ל"ל קרא לפטור שור שלנו שנגח שור שלהם, הא הוי הפקעת הלואתו דמותר, כתבו האחרונים, דהפקעת הלואתו דשרי אין הפירוש דע"י ההפקעה, שסירב לשלם, נפקע החיוב מהישראל, אלא דהחיוב לעולם קיים, רק שמותר לו לא לשלם, ונ"מ אם יתפוס העכו"ם מעות מהישראל כפי חובו מהני תפיסתו, וכן אם נתגייר העכו"ם חייב הישראל לשלם, ולפי"ז מיושבת קושית מהרש"ל דשפיר בעי קרא לפטור ישראל מעיקר החיוב נזיקין לעכו"ם <sup>58</sup>.

ובמה שהקשו התוס', דלמ"ד גזל עכו"ם מותר ל"ל קרא, יש שכתב ליישב דשפיר איצטריך קרא <sup>59</sup>, דאף למ"ד גזל עכו"ם מותר אין הממון נפקע מרשות עכו"ם, דודאי כ"ז שהוא ברשותו הרי הוא בעלים ממש, אלא דהותר לישראל לגזלו <sup>60</sup>, ולפי"ז אין ללמוד מהיתר גזילה אלא היתר להזיק, אבל לא פקע בשביל זה תורת מזיק ממנו, דחיוב מזיק אינו תוצאה מאיסור מזיק, דדוקא בגזילה כיון דהותר לגזול, שוב אין כאן תורת גזילה, כיון דבהיתר אתא לידן, אבל מזיק, כל שהזיק ממון חבירו הוא חייב, ואין ג"מ בין ממון עכו"ם לממון ישראל, לולא קרא דעמד והתיר, דגלי דממון עכו"ם אין בו תורת נזיקין, והא דפריך בבכורות <sup>61</sup> למ"ד גזל עכו"ם מותר ל"ל קרא למעט אונאתו, השתא גזילו שרי אונאתו מיבעיא <sup>62</sup>, שאני התם דכל דליכא איסור אונאה ממילא ליכא תורת אונאה לענין הממון, דהא מחוייב לשלם כל מה שפסק, ואף אם לא נתן הדמים חייב לשלם, כמו בהנך דברים דמיעטה תורה מדין אונאה <sup>63</sup>.

[אוצר חכמות]

ולגירסת מהרש"ל בתוס' דקרא דעמד והתיר קאי על שלהם שנגח שלנו, קשה מה הקשו דלמ"ד גזל עכו"ם מותר קשה, הא מדינא דגזל עכו"ם מותר לא ידעינן רק היתר לגזול, אבל חיוב וכפיה בדין לא ידעינן, ובעי קרא דעמד והתיר לחייבו בדין <sup>64</sup>. ויש שכתב להוכיח מכאן דמקרא דעמד והתיר לא ילפינן באמת חיוב תשלומין על העכו"ם, אלא שהוא רק היתר לישראל לגבות ממנו ואינו בכלל גזל שאסור גם בעכו"ם, ולכן שפיר הקשו דלמ"ד גזל עכו"ם שרי לא בעי קרא <sup>65</sup>.

יש שכתב דמקרא דויתר גויים לא ילפינן דיני חיוב ופטור, דמקרא אין ללמוד אלא היתר, שמותר להטיל עליהם תשלומים שלא מן הדין, ועל סמך מקרא זה מצאו חכמים מקום לעשות תקנה להטיל עליהם חיוב, בשור שלהם שנגח שלנו, או לפטור, שור שלנו שנגח שלהם, ועיקר הדין של חיוב ופטור האמור במשנה, הוא תק"ח, שמצאו סמך מן הכתוב דויתר גויים, שרשאים לעשות כן, והא דמצרכינן קרא הכא לענין תק"ח יותר מכל דוכתי בש"ס, משום דבכל דוכתי ידעינן מקרא דהפקר ב"ד הפקר, וקראי דמהם ילפינן דהפקר ב"ד הפקר בישראל נאמרו ולא בשאר אומות, לכך הוצרכו הכא קרא בפני עצמו <sup>66</sup>.

תוס'. ד"ה אלא האדם. תימה הא אין וכו' פי' בקונטרס דר"מ דהכא כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן יוחי וכו'. והכא לא מצי לשנויי דהא דרב יוסף, דאפילו מקיימין אין מקבלין שכר אזיל לרשב"י דאומות העולם אינן בכלל דאשר יעשה אותם האדם וחי בהם, משום דטובא איכא התם בכהאי גוונא, אף בלא דרשה דהאדם, פתחו שערים ויבא גוי צדיק וכו' כמ"ש התוספות בסמוך <sup>67</sup>.

תוס' בא"ד. ור"ת מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם.

אבל אי גזל עכו"ם מותר וממעטין גזל עכו"ם מקרא דרעך, וגם ליכא ריבויא לאסור, א"כ בודאי רעהו בנזקין דוקא ועכו"ם נתמעט מחיובי נזיקין, ע"ש, וראה בחזו"א סי' י' סק"ה. <sup>64</sup> אבן האזל שם, שערי יושר ש"ה פ"ה, דברי יחזקאל שם. <sup>65</sup> דבר אברהם ח"ב סי' י"ג, וע"ש שכתב לפי"ז דאם נתגייר העכו"ם קודם שגבו ממנו, פטור, וכ"כ בדברי יחזקאל שם בדעת מהרש"ל, והביא שבדו"ח לרע"א ספ"ק כתובות מבואר דאפילו אחר שנתגייר חייב לשלם, וגם העיר שממשנתנו משמע דחייב, ולא רק היתר, ע"ש, וראה בהערה <sup>58</sup> דמדברי היש"ש בפ"ה סי' מ"א משמע דחייב ולא רק היתר לגבות ממנו. <sup>66</sup> שערי יושר ש"ה פ"ה, וע"ש שנשתייע ממשי"כ הרמב"ם דקנס הוא לעכו"ם, ראה לעיל <sup>18</sup>. ובאבן האזל שם כתב, דלשיטת הרמב"ם דעיקר הדין, בישראל ועכו"ם שבאו לדין, הוא כדיניהם, אין רשות לב"ד לקנסם, בלא צירוף סברא דהפקיר ממנו, אבל לסוברים דעיקר הדין הוא בדיני ישראל, יכולים ב"ד לקנסם ולא צריך להא דהפקיר ממנו, ומה"ט פירשו התוס' דקרא דויתר קאי על שלנו שנגח שלהם. עיין שם. <sup>67</sup> מהר"ם שיף.

<sup>57</sup> בדבר אברהם חלק ב' סימן י"ג הקשה על המהרש"א הרי הפקעת הלואתו בכל דוכתי שרי, וע"כ איכא קרא או סברא למשרי בעלמא, ואם כן למה לי הכא קרא, עיין שם ובדברי יחזקאל סימן נ"א. <sup>58</sup> ונפקא מינה לענין תפיסה, שלא תועיל תפיסת העכו"ם, וכן אם יתגייר. ח"י הגר"ת, אבן האזל הל' נז"מ פ"ח דברי יחזקאל סי' נ"א, וראה שע"י ש"ה פ"ה. ובדברי יחזקאל שם כתב שהיש"ש סובר שגם קרא דעמד והתיר אינו אלא להיתר בעלמא ולא לענין לפטור מעיקר הנזק, דקרא לאו בדיני חיוב ופטור מיירי, ולפיכך שפיר הקשה ל"ל היתרא דעמד והתיר הרי יש היתרא דהפקעת הלואתו, ע"ש, ומדברי היש"ש בפ"ה סי' מ"א, אין נראה כן, ראה הערה <sup>31</sup>, וראה בסמוך <sup>65</sup> ובהערה. <sup>59</sup> והוא לגירסתנו דקאי על שור שלנו שנגח שור שלהם. <sup>60</sup> וה"ה דקונה אותו ע"י הגזילה לדעת רוב הפוסקים. <sup>61</sup> יג, ב. <sup>62</sup> ראה בשערי יושר ש"ה פ"ה. <sup>63</sup> דברי יחזקאל סי' נ"א אות ג' בשם הגר"ח זללה"ה, ובאבן האזל שם הרגיש בזה וכתב, דהא דבעינן קרא הלא הוא משום דרעהו לגבי עכו"ם לאו דוקא, וזהו רק אי גזל עכו"ם אסור,